

LBRIS

We know
books

SFÂNTUL IOAN SCĂRARUL

SCARA RAIULUI

**Traducere, introducere și note de
Mitropolit NICOLAE CORNEANU**

**PRECEDATĂ DE VIAȚA PE SCURT
A LUI IOAN SCOLASTICUL ȘI
URMATĂ DE CUVÂNTUL CĂTRE PĂSTOR**

(Ediția a XI-a)

**Tipărită cu binecuvântarea
Înaltpreasfințitului IOAN
Arhiepiscopul Timișoarei și
Mitropolitul Banatului**

EDITURA ÎNVIEREA
ARHIEPISCOPIA TIMIȘOAREI

TIMIȘOARA
2016

CUVÂNT ÎNAINTE	5
INTRODUCERE	7
A. Viața Sfântului Ioan Scărarul	8
1. Izvoarele vieții Sfântului Ioan Scărarul	8
2. Viața și petrecerea Sfântului Ioan Scărarul	10
3. Cronologia vieții Sfântului Ioan Scărarul	12
B. Scara Sfântului Ioan Scărarul	19
1. Simbolul scării în spiritualitatea creștină	19
2. Scara, tratat ascetic-mistic	30
3. Structura Scării.....	31
4. Izvoarele Scării	33
5. Stilul Scării.....	34
6. Scholiile Scării	36
7. Teologia Scării	39
8. Influența Scării asupra scriitorilor creștini.....	42
C. Locul Sf. Ioan Scărarul în cultul ortodox	50
D. Sf. Ioan Scărarul și mănăstirea de pe Muntele Sinai	51
E. Răspândirea Scării (manuscrise, texte tipărite, traduceri) ...	57
1. Scara în limba rusă.....	60
2. Scara în limba bulgară	61
3. Scara în limba sârbă.....	62
4. Scara în Biserica Ortodoxă Română.....	65
I. Traduceri ale „Scării” făcute după originalul grec	67
II. Traduceri ale „Scării” făcute după versiuni slave	72
VIATA SFÂNTULUI IOAN SCĂRARUL	77
Viața scrisă de Daniil Raiteanul.....	79
Despre același Avă Ioan	84
Viața lui Ioan Scărarul din Minei.....	86
Scrisoarea lui Ioan Raiteanul către Ioan Scărarul	87
Scrisoarea lui Ioan Scărarul către Ioan Raiteanul	89
SCARA RAIULUI	91
Cuvânt înainte	93
Cuvântul I: Despre lepădarea de lume	95

Cuvântul II: Despre neîmpătămire, adică neîntristare	103
Cuvântul III: Despre înstrăinare.....	107
Cuvântul IV: Despre ascultare	113
Cuvântul V: Despre pocăință	145
Cuvântul VI: Despre amintirea de moarte	157
Cuvântul VII: Despre bucuria plânsului	161
Cuvântul VIII: Despre nemâniere și blândețe.....	172
Cuvântul IX: Despre ținerea de minte a răului	178
Cuvântul X: Despre grăirea de rău	181
Cuvântul XI: Despre limbuție și tăcere.....	184
Cuvântul XII: Despre minciună.....	186
Cuvântul XIII: Despre trândăvie.....	188
Cuvântul XIV: Despre preaiubitul și vicleanul stăpân care este stomacul	190
Cuvântul XV: Despre puritatea și despre înfrânare	197
Cuvântul XVI: Despre iubirea de arginți	216
Cuvântul XVII: Despre sărăcia alergătoare către cer.....	218
Cuvântul XVIII: Despre nesimțire (<i>scil.</i> indolență, insensibilitate)	220
Cuvântul XIX: Despre somn și rugăciune și despre cântarea de psalmi în comun.....	223
Cuvântul XX: Despre privegherea trupească și duhovnicească	225
Cuvântul XXI: Despre nebărbăteasca temere	228
Cuvântul XXII: Despre slava deșarte	230
Cuvântul XXIII: Despre mândrie și blasfemie	238
Cuvântul XXIV: Despre blândețe, simplitate, nerăutate și viclenie	246
Cuvântul XXV: Despre minunata smerenie	250
Cuvântul XXVI: Despre deosebirea gândurilor (discernământul).	264
Recapitularea pe scurt a celor XXVI cuvinte anterioare	300
Cuvântul XXVII: Despre isihia (liniștea) trupului și a sufletului ..	306
Cuvântul XXVIII: Despre sfânta și fericita rugăciune	321
Cuvântul XXIX: Despre liberarea de patimi (apathia), despre desă- vârșire și despre învierea sufletului	331
Cuvântul XXX: Despre legătura celor trei virtuți, adică credința, nădejdea și dragostea	336
Cuvânt către păstor (stareț).....	342

A. Viața Sfântului Ioan Scărarul

Asemenea multor sfinți înscriși în calendarul Bisericii, și Ioan Scărarul are o viață nu prea ușor de reconstituit. Am putea spune că din acest punct de vedere îi face o concurență lui Dionisie Areopagitul de care îl apropie, de altfel, nu numai acest singur amănunt exterior. Explicația o găsim în faptul că izvoarele ce-i relatează viața sunt nu doar lipsite de orice indicații de cronologie, ci și presărate cu nenumărate elemente legendare. Dar să luăm cunoștință cu aceste texte și să încercăm să le evaluăm importanța,

1. Izvoarele vieții Sfântului Ioan Scărarul. Editorii *Scării* obișnuiesc să așeze înaintea textului minunatei scrieri o biografie, câteva trimiteri biografice și un rezumat al celei dintâi care a trecut apoi în sinaxare.

a) Biografia aparține unui monah, Daniil Raiteanul, numit așa după mănăstirea Raitului în care a viețuit. Raitul se găsea într-un teritoriu străbătut azi de Canalul de Suez, la aproximativ 30 km sud-est de Mănăstirea Sinai. Mănăstirile Sinaiului și Raitului aflându-se aproape una de alta, nu e de mirare că între monahii aparținători lor au existat continue legături, care au dat posibilitate lui Daniil, probabil contemporan cu Scărarul, să-i cunoască viața. Tocmai de aceea e curioasă afirmația pe care o face la începutul „vieții” alcătuite de el: „Nu e întru a mea putere să o povestesc fără greșală și cu deplină exactitate”. Ceea ce ne-a lăsat el pare a fi mai mult un fragment de panegiric cu scop de edificare și mai puțin o biografie propriu-zisă, întrucât datele istorice sunt aproape inexistente².

Bun cunoscător al *Sfintei Scripturi*, Daniil a încercat să găsească mereu analogii cu cele cuprinse în textul sacru. Așa se face că Ioan Scărarul pe care ni-l înfățișează el este un „alt Moise”, biografia lui urmând pe alocuri datele cunoscute ale vieții personajului biblic, procedeu des întâlnit de altfel în literatura patristică³. La drept vorbind, apropierea se face și de alte figuri vechi-testamentare, precum Isaac și David. Relația Moise-Scărarul este justificată de faptul că ambii sunt legiuitori și dătători de „table” ale legii, unul stabilind norme disciplinare, altul duhovnicești⁴.

² S. Rabois-Bousquet et S. Salaville, *S. Jean Climaque*, în „Echos d’Orient”, an. XXVI, nr. 132, octombrie-decembrie 1923, p. 441.

³ Pr. prof. Ioan G. Coman, *Hirotonirea în preot a Sf. Ioan Gură de Aur*, în „Glasul Bisericii”, an. XVI, nr. 12, decembrie 1957, p. 873 și 887.

⁴ Hugo Ball, *Byzantinisches Christentum. Drei Heiligenleben*, München-Leipzig, 1923, p. 16, nota 10.

Merită notată totuși strădania lui Daniil de a ne convinge despre veridicitatea tuturor relatărilor sale, recurgând la mărturia celor ce l-au cunoscut personal pe cuviosul Ioan și dintre care nu toți trecuseră hotarul vieții când a scris el.

b) Al doilea document este alcătuit din câteva povestiri minunate nerelatare de Daniil. Autorul lor nu este cunoscut. Se pare a fi însă un monah din Sinai, de vreme ce vorbește de Ioan Scărarul numindu-l „egumenul nostru”.

Ele au fost redactate după moartea Scărarului, așa cum rezultă din următoarea frază în care este vorba despre succesul lui la conducerea mănăstirii: „... Se știe că Ioan Scărarul avea un frate bun, pe minutul avă Gheorghe pe care, fiind încă în viață, îl orânduie egumen al Sinaiului”.

c) Înrudite cu cele două documente amintite sunt „Feluritele povestiri despre Sfinții Părinți din Sinai” atribuite „cuviosului monah Anastasie”⁵. După cum rezultă din chiar textul acestora, Anastasie e un monah care a trăit viața anahoretică împreună cu Cosma Armeanul – sub îndrumarea avei Epifanie – prima dată la Maloha (40 mile de Sinai), apoi la Gudda (15 mile de Sinai). El a venit la mănăstire o dată cu avă Ștefan Cipriotel, la moartea căruia a fost de față. De asemenea a fost martor, împreună cu episcopul Teodosie, la moartea lui Ștefan din Bizanț, colaborator al militarului Maurianos și prieten al lui Epifanie Zăvorățul. El l-a văzut și pe Ioan Savaitul, ba chiar pe Ioan Scărarul, pe care l-a avut egumen.

Anastasie și-a scris „povestirile” după anul 650, așa cum rezultă din cap. XXIX, în care spune că un bătrân, avă Gheorghe Gadimitul, i-a relatat că pe când era „tânăr” a văzut în mănăstirea Sinaiului un tânăr călugăr despre care mai târziu a aflat că era fiul împăratului Mauriciu, ajuns aici după ce a fost salvat de doica sa de la masacrul pe care tiranul Foca l-a provocat în hipodromul familiei imperiale⁶. Dacă ținem seama:

a) că masacrul acesta a avut loc în anul 602, când Foca ajunsese împărat prin înlăturarea silnică a lui Mauriciu;

b) că fiul lui Mauriciu, care a ajuns în mănăstirea Sinaiului, nu mai era de acum copil, întrucât Anastasie însuși are grijă să precizeze că „doica i-a povestit întâmplarea când s-a făcut mare”;

⁵ F. Nau, *Le texte grec des récits du moine Anastase sur les saints pères de Sinai*, în „Oriens Christianus”, Roma–Leipzig, an. II, caietul 1, 1902, pp. 58–89; Idem, *Les récits inédits du moine Anastase. Contribution à l'histoire du Sinai au VII-e siècle*, Paris, 1902 și în „Revue de l'Institut catholique de Paris”, nr. 1 și 2 din anul 1902.

⁶ Anastasie, cap. XXIX. Această legendă a luat-o de bună patriarhul Eutihie (*Anale*, Migne, P.G. III, 1082).

c) și, în fine, că bătrânul Gheorghe Gadimitul auzise acestea pe când era tânăr, înseamnă că în aproximativ anul 620 putea avea vreo 18–20 de ani și că, deci, pentru a fi considerat bătrân trebuie să mai adăugăm cel puțin vreo 30 de ani. Astfel ajungem la anul 650, pe care îl putem lua drept *terminus a quo* pentru compunerea „povestirilor” lui Anastasie⁷.

„Povestirile”, așa cum le cunoaștem din textul publicat de F. Nau, nu excelează sub raport literar. Ce importă la ele însă e valoarea documentară. E adevărat că nu menționează numele lui Ioan Scărarul ori Scolasticul, cum a mai fost numit; în schimb întâlnim o sumedenie de referințe privitoare la monahii sinaiți și în special la „egumenul nostru Ioan”. Întâmplările în legătură cu acesta sunt asemănătoare, unele chiar identice, cu cele din biografia lui Daniil Raiteanul și fragmentele însoțitoare. Mai mult, autorul acestor fragmente se dovedește a fi un adevărat compiler al „povestirilor” lui Anastasie care, anexându-le la biografia Scărarului, identifică pe „egumenul Ioan”, despre care vorbește Anastasie, cu Ioan Scărarul.

Fără a intra în alte amănunte proprii specialiștilor, considerăm totuși că „povestirile” lui Anastasie ne oferă elemente importante pentru reconstituirea biografiei Scărarului. Și astfel, împreună cu biografia lui Daniil Raiteanul și fragmentele mereu citate, dar mai ales, și înainte de toate, cu informațiile oferite de *Scara* însăși, ne vor da puțină reconstituirea unei vieți cu totul exemplare.

2. *Viața și petrecerea Sfântului Ioan Scărarul*. Deși biografia lui Daniil Raiteanul, fragmentele care apar în traducerea de față, „povestirile” lui Anastasie și nu mai puțin *Scara* însăși, așa cum spuneam, ne dau amănunte suficiente pentru a trasa etapele vieții Sfântului Ioan Scărarul, încercăm s-o descriem și noi, cât mai rezumativ cu putință, cum de fapt au făcut-o și alții înaintea noastră⁸.

De la început vom recunoaște însă că nu știm nimic precis despre cei dintâi ani ai săi. Supranumele de „scolasticul” (*scil.* – adică: erudit), care i s-a atribuit deseori, presupune că avea o solidă pregătire intelectuală, dezvoltată prin lecturi aprofundate. Vocabularul utilizat și multele

⁷ F. Nau, *Note sur la date de la mort de S. Jean Climaque*, în „Byzantinisches Zeitschrift”, Leipzig, vol. XI, caietele 1–2, 1902, p. 36.

⁸ Gueric Couilleau, art. S. *Jean Climaque*, în *Dictionnaire de spiritualité*, fasc. LII–LIII (Paris, 1972), col. 370–371.

comparații legate de traiul în preajma mării ne fac să presupunem că el însuși a viețuit o vreme într-un astfel de mediu.

Pe când avea șaisprezece ani, deci foarte tânăr, dar de o maturitate precoce, se atașă apei Martirie din Muntele Sinai. La douăzeci de ani – deși Daniil Raiteanu lasă impresia că au putut trece mai mult de douăzeci de ani – s-a retras în pustia Tholei, la depărtare de 8 km de mănăstire. Aceasta s-a întâmplat după moartea duhovnicului său, care i-a primit și voturile monahale, în timp ce trei renumiți duhovnici: Strateghie, Ioan Sabaitul și Anastasie au recunoscut în el pe viitorul superior al Muntelui Sinai. Smerit ca totdeauna însă, Ioan se puse sub îndrumarea lui Gheorghe Arsalaitul și se retrase într-o peșteră unde rămase patruzeci de ani. Pentru că în jurul lui se adunară însă mulți pustnici, Ioan se retrase într-o peșteră mai îndepărtată, unde se îndeletnicea cu cele mai aspre nevoițe. Aici a făcut el experiența plânsului dar și a celor mai felurite ispite, a rugăciunii neîntrerupte și a convorbirilor cu îngerii.

Singurătatea în care s-a retras și-a întrerupt-o călătorind pentru o lună la o mănăstire vestită din apropierea Alexandriei, cu viață de obște (*scil.* cenobitică), o lavră de anahoreți și o mănăstire de penitenți.

Din cele petrecute aici, ca și din bogata sa experiență, Ioan va introduce ulterior în opera sa *Scara* multe elemente folosind mereu expresia: „am văzut...”, dar și având grijă să adauge: „în ce mă privește însă...”, cuvinte prin care își expune punctul de vedere.

Pe parcursul lungii sale activități solitare, Ioan a primit și destui mireni, pe care i-a povățuit și i-a ajutat cum a putut. Își luă chiar un ucenic, Moise, pe care nu numai că l-a povățuit îndeaproape, dar l-a și scăpat de la moarte, văzând în duh că era în primejdie să fie zdrobit de o stâncă sub care se adăpostise.

Activitatea sa de îndrumător duhovnicesc în apropierea mănăstirii s-a bucurat de mare ecou, în pofida uneltirilor unor invidioși care au sfârșit prin a veni să-i ceară iertare. Atunci a fost ales stareț al mănăstirii din Muntele Sinai. Cu acest prilej, Moise însuși veni să se îngrijească de oaspeți. Această apariție a făcut din Ioan Scărarul un nou Moise, la ale cărui rugăciuni Dumnezeu trimise ploaie după o lungă perioadă de secetă și căruia Ioan Raiteanu, vecinul său, veni să-i ceară „tablele duhovnicești” ale legii celei noi. Potrivit ziselor Raiteanului, de altfel, Ioan alcătui aceste „table” la o vârstă înaintată.

Nu știm cât timp Ioan Scărarul s-a aflat în fruntea mănăstirii. Documentele deja menționate lasă să se presupună că, fiind încă în viață, a renunțat la conducere în favoarea fratelui său Gheorghe, căruia i-a prezis că va muri după el la zece luni, ceea ce s-a și întâmplat.

Ne oprim aici, restul amănunțelor biografiei Sfântului Ioan Scărarul găsim-le în „viața” și fragmentele ce preced *Scara* și ne grăbim să încercăm fixarea câtorva puncte cronologice de reper.

3. *Cronologia vieții Sfântului Ioan Scărarul.* Una din cele mai dificile probleme legate de viața Sf. Ioan Scărarul este cronologia sa. În mod obișnuit, și aceasta până nu tocmai cu multă vreme în urmă, Cuviosul Ioan din Muntele Sinai era socotit ca aparținând veacului al VI-lea, născut în 525 aproximativ și mort în jurul anului 600⁹. O asemenea părere își are unele temeieri și ea a găsit destui adepți. Așa, spre pildă, plecând de la încercarea de a stabili data unui mozaic al Schimbării la față din Muntele Sinai, V. Benešević¹⁰ a întocmit următoarea listă a stareților mănăstirii de pe muntele biblic:

1. înainte de 552, Anastasie;
2. Gheorghe, mort în 552;
3. Dulas, sub care a fost construită mănăstirea în 557;
4. înainte de 562, Anastasie, care a ajuns apoi patriarh al Antiohiei;
5. 562 până în toamna anului 565, Longhin Isaurianul;
6. înainte de 572, Grigore, devenit apoi patriarh al Antiohiei;
7. din 572 până în 590, egumeni necunoscuți și un oarecare Ioan;
8. 592–596, Sf. Ioan Scărarul;
9. către 596, fratele său Gheorghe;
10. în 600, Ioan, căruia i-a scris papa Grigorie I.

Ceea ce a dus, printre altele, la atare rezultat, este și faptul, relatat în izvoarele biografice, că Sf. Ioan Scărarul a fost văzut de către egumenul Anastasie pe când era tânăr de numai 25 de ani și de-abia tuns în monahism¹¹. Lucrul acesta s-a petrecut, ni se spune, pe când Ștefan Capadocianul era ucenicul lui Ioan Savaitul în pustia Gudda.

⁹ Karl Krumbacher, *Geschichte der byzantinischen Litteratur*, ed. 2-a, München, 1897, p. 143; O. Bardenhewer, *Les Pères de l'Église*, t. III, Paris, 1899, p. 62; P. Pourrat, *La spiritualité chrétienne*, t. I, Paris, 1931, p. 453.

¹⁰ *Sur la date de la mosaïque de la Transfiguration au Mont Sinai*, trad. H. Grégoire, în „Byzantion”, Paris-Liège, t. I, 1924, pp. 171–172.

¹¹ Migne, *P.G.* 88, 608 BC și Anastasie, cap. VI (ed. F. Nau, în „Oriens Christianus”, Roma-Leipzig, nr. 1, 1902, pp. 63–64).

Pășunea duhovnicească a lui Ioan Moshu vorbește de același Ștefan Capadocianul ca despre un „mare avă” care, împreună cu alții, a mers la Petru patriarhul Ierusalimului (către anul 552)¹². Ar rezulta de aici că tunderea în monahism a lui Ioan Scărarul s-a petrecut înainte de anul 552 și că el a rămas în deșertul Thola până prin 592.

Afară de aceasta, Ioan Moshu, care vizitează Sinaiul la începutul veacului al VII-lea și vorbește despre cele văzute și auzite, nu face – se precizează – nici o pomenire de Ioan Scărarul. Această tăcere ar fi un indiciu că autorul *Pășunii duhovnicești* a ajuns aici după moartea Scărarului, pe vremea când începea a se pregăti canonizarea lui¹³.

Deși atrăgătoare, astfel de argumente care nu lasă ca viața Scărarului să depășească anul 600, conțin totuși destule părți slabe. Am indica aici în special o obiecțiune sugerată de chiar *Scara Raiului*. În cuvântul al XXII-lea¹⁴, arătându-se că numărul „gândurilor rele” care ispitesc pe credincios sunt după unii opt, iar după alții șapte, este citat în favoarea opiniei potrivit căreia este mai îndreptățit numărul de șapte, „Grigorie Teologul”. Toți comentatorii Scărarului s-au întrebat pe bună dreptate cine este acest „Grigorie Teologul”, de vreme ce Grigorie al Nazianzului, cu excepția unei fugitive mențiuni¹⁵, nu se ocupă în scrierile sale cu cele șapte sau opt „gânduri rele”. La fel nu întâlnim nici în operele lui Grigorie al Nisei vreo referință de acest gen¹⁶. Vorbește în schimb despre ele Grigorie cel Mare, papa Romei, care este cunoscut pentru legăturile sale cu Sinaiul și ale cărui scrieri erau citite și traduse în Răsărit. Iată ce scrie el într-un loc: „Mândria este rădăcina tuturor relelor, pentru că este rădăcina tuturor păcatelor. Cele șapte păcate capitale sunt cele dintâi și cele mai importante ramuri ieșite din această rădăcină...”¹⁷.

¹² Ioan Moshu, *Pășunea duhovnicească*, cap. CXXVII (Migne, P.G. 87,3, 2989 B).

¹³ V. Benešević, *Sur la date de la mosaïque de la Transfiguration au Mont Sinai*, în „Byzantion”, 1 (1924), pp. 169–170.

¹⁴ Migne, P.G. 88, 949 A.

¹⁵ E vorba despre un pasaj din *Cuvântarea a XXXIX-a la Sfânta Lumină*, 10 (Migne, P.G. 36, 2, 344 D–345 A), care, din câte știm, a scăpat atenției cercetătorilor: „...Același cuvânt este înfricoșător nedemnilor prin natura sa și accesibil prin bunătatea celor care s-au pregătit, care au îndepărtat din sufletul lor duhul cel necurat și material și care au curățit și împodobit sufletul lor prin cunoaștere și nu l-au lăsat fără griji și în lenevie, pentru ca să nu fie cuprins încă o dată, cu și mai mare putere, de cele șapte duhuri ale răutății, tot atâtea la număr ca și virtutea”.

¹⁶ Arnauld d'Andilly, *L'Échelle sainte ou Les degrés pour monter au ciel*, nouvelle édition, Paris, 1670, p. 591 sqq.

¹⁷ Grigorie cel Mare, *Moralia*, XXXI, 17 (Migne, P.G. 76, 621).

S-a conchis, plecând de aici, că nu poate fi vorba decât de utilizarea de către Scărar a lui Grigorie cel Mare (†604)¹⁸. E ceea ce rezultă pe deasupra și din compararea *Cuvântului către păstor*, partea finală a *Scării*, cu *Regulae pastoralis liber* a aceluiași Grigorie¹⁹. *Moralia* scrisă între 578–585 și *Regula pastoralis* compusă prin 591²⁰ nu puteau fi însă la îndemâna lui Ioan Scărarul în limba latină, pe care n-avem nici un indiciu s-o fi cunoscut, ci doar în limba greacă. Și se știe că, într-adevăr, unele din lucrările papei Grigorie au fost tălmăcite în elină. Așa, spre pildă, Anastasie al II-lea, patriarhul Antiohiei (599–610), a tradus către anul 600 *Cartea regulii de păstorire*, traducere care însă din păcate n-a ajuns până la noi²¹.

Dacă astfel stau lucrurile, Ioan Scărarul scriindu-și opera nu tocmai în anul ultim al vieții, cum putem deduce din biografia lui Daniil Raiteanul²², iar traducerile din Grigorie cel Mare fiind făcute prin anul 600, rezultă că starețul Sinaiului a trăit după acest an 600 și că a intrat în secolul al VII-lea.

Atare considerații și altele de același gen impuneau fixarea unei alte cronologii, lucru care a și fost făcut, mai ales pe temeiul datelor oferite de *Feluritele povestiri despre Sfinții Părinți din Sinai* ale monahului Anastasie²³. După cum s-a putut stabili, aceste „Povestiri” au fost compuse cel mai devreme în anul 650. Ele vorbind despre un avă Ioan, stareț al mănăstirii Sinaiului, care nu poate fi decât Ioan Scărarul, însemnează că de la acest punct de reper trebuie să pornim pentru a stabili unele date, în măsura în care ni le furnizează textul lui Anastasie. Și într-adevăr un capitol, de altfel nu lipsit de obscurități, ne dă posibilitatea unor conjecturi vrednice de atenție. E vorba de cap. XXXII, în care Ioan egumenul, înainte de a muri, prezice episcopului Gheorghe, fratele său, că nu-i va supraviețui un an întreg, „ceea ce s-a și întâmplat, căci în răstimp de zece luni a mers și episcopul (*scil. Gheorghe*) către Domnul, în zilele trecute ale iernii”²⁴. Deducem de aici

¹⁸ O. Zöckler, *Das Lehrstück von des sieben Hauptsünden*, în „Biblische und kirchenhistorische Studien”, III, München, 1893, p. 47 sqq.

¹⁹ S. G. Mercati, art. *Giovanni Climaco*, în *Enciclopedia italiana*, 1933, p. 232.

²⁰ Granz Lieblang, *Grundfragen der mystischen Theologie nach Grossen Moralia und Ezechielhomilien*, Freiburg im Breisgau, 1934, pp. 18–22.

²¹ K. Krumbacher, *op. cit.*, p. 144.

²² Migne, *P.G.* 88, 601 A.

²³ F. Nau, *Le texte grec des récits du moine Anastase sur les saints pères de Sinai*, în „Oriens Christianus”, Roma–Leipzig, anul II, nr. 1, 1902, pp. 58–89.

²⁴ Idem, *op. cit.*, p. 79.

că episcopul Gheorghe a murit în iarna care a precedat redactarea acestor povestiri, iar Sf. Ioan Scărarul zece luni mai înainte, adică în anul 649.

Și dacă, în acest caz, s-ar admite că Anastasie, egumenul Sinaiului, în momentul în care Ioan Scărarul avea douăzeci de ani (cap. VI și XXXIV), este Anastasie patriarhul Antiohiei între 599 și 610, am obține următorul rezultat: Ioan Scărarul s-a născut înainte de 579, a venit în Muntele Sinai înainte de 595, a fost tuns în monahism patru ani mai târziu, a devenit egumen înainte de 639 și a murit spre 649²⁵.

Lista stareților mănăstirii Sinaiului ar primi la rându-i, în acest caz, următorul aspect²⁶:

1. Isaurianul;
2. Anastasie, până în 599;
3. Ioan, din 600;
4. un antecesor necunoscut al Sfântului Ioan Scărarul;
5. un alt antecesor necunoscut al Scărarului, către 615–628;
6. Ioan Scărarul, către 639–649;
7. episcopul Gheorghe, către 649.

În general vorbind, patrologii au acceptat cu încredere aceste conjecturi²⁷. S-au găsit totuși cercetători care să pună sub semnul întrebării atât veracitatea datelor oferite de relatările monahului Anastasie, cât și interpretarea care li s-a dat. Astfel, pe de-o parte, a fost contestată însăși valoarea documentară a „Feluritelor povestiri”²⁸, iar pe de altă parte s-a încercat să se demonstreze că „Ioan egumenul” despre care vorbește Anastasie în cap. XXXII nu este Ioan Scărarul, ci, așa cum precizează textul însuși, „Ioan Savaitul”. Iată în acest sens argumentarea, nu lipsită de inedit, a lui L. Petit²⁹:

²⁵ Idem, *Note sur la date de la mort de S. Jean Climaque*, în „Byzantinische Zeitschrift”, Leipzig, vol. XI, caietul 1 și 2, 1902, pp. 36–37.

²⁶ Idem, *Les récits inédits du moine Anastase. Contribution à l'histoire du Sinai au VII-e siècle*, Paris, 1902, *ad loc.*

²⁷ Vezi bunăoară: pr. prof. Ioan G. Coman, *Patrologie*, București, 1956, p. 282; Jean Meyendorff, *St. Gregoire Palamas et la mystique orthodoxe*, col. „Maîtres spirituels”, Bourges, Éditions du Seuil, 1959, p. 35.

²⁸ J. Pargoire, *Un prétendu document sur Saint Jean Climaque*, în „Echos d'Orients”, Constantinople-Paris, an. VIII, nr. 55, noiembrie 1905, pp. 372–373. Cu toate acestea, mai târziu J. Pargoire va accepta oarecum cronologia lui F. Nau, căci în *L'Église byzantine de 527 à 847* (ed. 3-a, Paris, 1923, p. 251) putem citi: „...Sub dinastia heracliană, nu însă în veacul precedent, a trăit autorul ascetic cel mai popular în Orient, Sfântul Ioan Scărarul. Egumen al Muntelui Sinai timp de 20 de ani, din anul 635 aproximativ, Ioan scrisse pe ilustrul munte o *Scară* mistică...”

²⁹ *Jean Climaque*, art. în *Dictionnaire de Théologie Catholique*, VIII, 1, Paris, 1924, col. 690–693.

Ioan despre care este vorba în povestirea lui Anastasie (cap. XXXII) este în mod precis sub numele de Ioan Savaitul. Ar trebui deci ca, în primul rând, să se demonstreze că Ioan Savaitul nu este altul decât Ioan Scărarul; dar acesta ar fi cel dintâi care să protesteze împotriva unei atare identificări. El ne vorbește despre acest Ioan Savaitul cu respectul, dacă nu al discipolului pentru învățătorul său, atunci cel puțin al unui om față de un bătrân (*Scara*, IV, Migne, P.G. 88, 720–721). Dacă deci, precum stabilește F. Nau, eroul povestirii a XXXII-a a murit în 649, acesta fiind Ioan Savaitul, mult mai bătrân decât Ioan Scărarul, potrivit mărturiei Scărarului însuși, trebuie să concludem că el însuși a murit mai târziu, către 680 sau cel mai devreme către 670. E posibil să înaintăm atât de mult în timp? Scărarul, e adevărat, nu face nici o aluzie la invazia arabă (Cairo a fost ocupat în 21 decembrie 640) și apare ca un fapt ieșit din comun că un astfel de eveniment n-a lăsat nici un ecou în scrierile sale. Oricum ar sta lucrurile, e cu neputință a scoate din povestirea a XXXII-a a lui Anastasie altceva decât ceea ce conține, anume că Ioan Savaitul a murit un an înaintea redactării acestei povestiri. Altă remarcă: multe din povestirile publicate de Nau pun alături pe *bătrânul* Ioan Savaitul și pe *tânărul* Ioan, viitorul egumen al Sinaiului, recent tuns. Tradiția acceptată de Nau identifică pe acest Ioan, discipol al lui Martirie, cu Scărarul. Acesta nu este, așadar, Ioan Savaitul, iar *Povestirile* lui Anastasie sunt anterioare Scărarului ori cel puțin morții acestuia din urmă.

Iată o dovadă în plus. Povestirea a IX-a a lui Anastasie are drept erou pe Gheorghe Arselaitul, iar Scărarul ne vorbește la rândul-i despre aceeași persoană ca despre un sfânt bătrân (*Scara*, XXVII, Migne, P.G. 88, 1112 B). E posibil a fi găsit altunde un sincronism mai sigur? S-ar putea. Se știe că Ioan este în mod obișnuit numit în manuscrisele *Scării* „Ioan Scolasticul”. Or, noi găsim în Ioan Moshu, *Pășunea duhovnicească*, cap. CII (Migne, P.G. 87, 3, 2960 D) mențiunea unui stareț Ioan Scolasticul, care trebuie să fie al nostru.

Scena foarte laconic descrisă de Moshu și care reprezintă o întâmplare din viața avei Sofronie Sofistul, povestită de acesta însuși autorului *Pășunii duhovnicești*, avei Ioan Scolasticul, avei Chiricos și altor părinți, este mai pe larg istorisită de chiar Sofronie în scrierea dedicată minunilor Sfinților Chir și Ioan (Migne, P.G. 87, 3, 3664–3674), arătând că este vorba de o boală care i-a orbit ambii ochi și care i-a fost

vindecată la Alexandria, prin mijlocirea Sfinților Chir și Ioan. Acela pe care Moshu îl indică a fi Ioan Scolasticul se numește, la Sofronie, Ioan Retorul (idem, 3673 A). Dar se știe că la scriitorii acestei epoci numele de *retor* și cel de *scolastic* sunt sinonime și înseamnă *avocat*. E vorba deci, într-o parte și într-alta, despre aceeași persoană. Or, boala lui Sofronie, al cărei martor a fost Ioan Scolasticul, s-a întâmplat în anii 607–608 la Alexandria, cum rezultă din studiile concordante ale lui S. Vailhé (*Sophrone le Sophiste et Sophrone le Patriarche* în: „Revue de l’Orient chrétien”, 1903, t. VII, pp. 360–385; t. VIII, pp. 32–69, 356–387) și al lui H. Usener (*Der Heilige Tychon*, Leipzig, 1901, p. 98). Ioan Retorul a primit, potrivit informației lui Sofronie, titlul de *prefect*, distincție pur onorifică, cu care un alt scolastic mai vechi, faimosul Evagrie, a fost de asemenea investit. Mai mult încă. După mărturia aceluiași Sofronie, Ioan Retorul, care se găsea alături de povestitor în 607–608, a fost discipolul preferat al lui Eulogiu, care l-a adus cu sine de la Antiohia la Alexandria în momentul înălțării sale pe scaunul patriarhal al acestui oraș (580–607). El era atunci căsătorit, dar soția sa Rodope, cu toate că a făcut un pelerinaj la mormântul Sfinților Chir și Ioan, a murit din pricina unei boli infecțioase (Migne, *P.G.* 87, 3, 3640). Și cum Sofronie ne spune că cei doi soți au dus la Alexandria viață comună vreme destul de îndelungată, Ioan fiind deja preot (avă) în 607–608, după relatarea lui Moshu, n-a putut îmbrățișa monahismul înainte de 590 sau 600. El trebuie să fi avut, când a ajuns la Alexandria în 580, cam 30 de ani, ceea ce înseamnă că s-a născut în jurul anului 550.

«Aceste deducții nu concordă întru totul, o recunosc, spune L. Petit, nici cu Sinaxarul nici cu *Viața* prescurtată, care de altminteri se află într-o legătură de interdependență. Dar care este valoarea acestor documente? Autorul principal, Daniil Raiteanu, nu ne spune el însuși că ignoră cu desăvârșire viața anterioară a eroului său, cum și locul lui de naștere? Pe deasupra, nimic în povestirea sa nu vine să justifice titlul de „scolastic” pe care manuscrisele sunt unanime în a-l da autorului *Scării*. De asemenea, nu există nici o aluzie, în această viață chiar, la o petrecere a Scărarului în mănăstirile egiptene. Or, acesta ne asigură că a trăit aici cel puțin doi ani, probabil la Scete, pe ai cărui monahi îi preferă celor din Tabene, o dovadă în plus că a călătorit prin toate mănăstirile egiptene» (*Scara*, Migne, *P.G.* 88, 764 sqq., 1106). Apoi, el își împodobește sfaturile cu o mulțime de trăsături împrumutate